List 42

NOVICE

Tečaj XLV.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhaj :: vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 19. oktobra 1887.

Obseg: Janez Mesar. — Gospodarske novice. — Vprašanja in odgovori. — Zemlje- in narodopisni obrazi. — Nasledki „šnopsa“. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Janez Mesár,

duhovni sovetnik, župnik na Bohinjski Bistrici in načelnik podružnici c. kr. kmetijske družbe za Bohinj.

Dober mož se ne more lepše pohvaliti, nego če ljudje govore o njem, da je vreden imena „vrl kmetovalec“. Katon.

Hudi časi so prišli za kmeta; reve in nadloge ga tarejo od vseh strani. Slovenskemu kmetu ne smemo očitati, da si je slabo stanje svoje vse le sam zakrivil; krive so največ razmere in pa pomanjkanje požrtvovalnih in domoljubnih mož, kateri bi povsod in vsegdar o pravem času probujali narod naš ne le do narodne zavesti, ampak tudi k kmetijskemu napredku, ki je izvir blagostanju in najtrdnejša podloga narodovemu obstanku. Med malo število onih slovenskih mož, ki so v tem smislu delovali z najboljšim uspehom, moramo šteti župnika na Bohinjski Bistrici, gospoda Janeza Mesárja, čigar podobo priobčujemo danes na čelu našega lista. Kar je gospod župnik storil Bohinjski dolini na korist in v čast vse dežele, to spričuje jasno, kaj more napraviti mož prave omike in jeklenega značaja. Odprl je, dobro vedoč, da z zastarelim gospodarstvenim načinom ni moči dalje gospodariti, Bohinjcem nove vire dohodkov. Bohinjci so se udali neumornemu in prepričevalnemu delovanju učitelja svojega, in danes stoje vzlic žalostnemu položaju kmetijstva sploh na trdnih nogah, kajti njih dohodki so se zadnji dve desetletji več kot podvojili.

Nam ni namen, z mnogimi besedami gospodu župniku peti hvalo, kajti človeka ne časte besede, ampak njegova dejanja sama. Pričujoče vrste naj le nekoliko priznajo neprecenjene zasluge gospoda župnika za kmetijstvo ter stavijo njegovo delovanje drugim v vzgled in spodbujo.

Gospod župnik Mesar je načelnik podružnici c. kr. kmetijske družbe v Bohinjski Bistrici, odkar je ona, t. j. od 4. januvarija 1871. leta. Uže popreje, zlasti pa kar se je bila ustanovila podružnica, deloval je neumorno za kmetijski napredek v podružnici svoji t. j. v Bohinjski dolini. Poučeval je

povsod, koder je bilo potreba, ter pospeševal posamezne stroke kmetijske. Z njegovim sodelovanjem povzdignilo se je v Bohinjski dolini lanarstvo, sadjarstvo, živinarstvo in mlekarstvo. Ne mislimo uspehov župnikovega delovanja podrobno opisavati, ampak samo uspeh, ki ga je imel s sirarstvom, hočemo z jasno in glasno govorečimi številkami označiti.

Leta 1872. pričel je gospod župnik Mesar truditi se in delati, da bi po zadrugah uvedli umno sirarstvo po Bohinjskih planinah, in danes je uže 9 sirarskih zadrug. Vsi mlekarski izdelki cele doline in za celo leto niso bili pred l. 1875. štiri tisoč goldinarjev vredni, danes pa utržijo Bohinjci samo za sir, ki ga naredijo od aprila do konca septembra, nad 21.000 gold. In to je v dveh farah, ki ne štejeta niti 4000 duš! Uspeh je uže sam na sebi velikanski. Kdor pa pozna našega nad vse poštenega, a zelo konservativnega Bohinjca; kdor ve, koliko da je gospod župnik uže prebil v življenju svojem; kdor ve, kako težko mu je vsled slabo ozdravljene plučnice z bolnimi prsimi po slabih in strmih potih laziti na Triglavske planine in tam učiti in svetovati: tist ne bode zaslug gospoda župnika Mesarja le cenil, ampak tudi čudil in divil se jim bode.

Gospod župnik Mesar bil je rojen 12. junija 1832. leta na Jesenicah na Gorenjskem. Gimnazijo je dovršil l. 1851. v Ljubljani. Za gimnazijskih študij obolel je hudo za plučnico, od katere še sedaj čuti nasledke, ker niso prav zdravili bolezni. L. 1855. dovršil je z najboljšim uspehom bogoslovske študije ter nastopil 4. oktobra l. 1855. prvo službo kot kaplan na Bohinjski Bistrici. Jeseni leta 1859. šel je za kateheta v Radovljico, kjer je ostal do adventa l. 1861.; v tem času imenovan je bil namreč za župnika na Bohinjski Beli. V novembru l. 1863. prevzel je pa bistriško župovino, katero še sedaj oskrbuje. — V avgustu leta 1873. napotil se je gospod župnik Mesar na Predarlsko in v Švico, da si je tam temeljito ogledal sirarske naprave in zadruge.

Ne le da je imel gospod župnik s smrtjo najbližnjejših sorodnikov svojih obilo skrbi in žalosti, zbolel je l. 1864. tako hudo za vročinsko boleznijo, da je ležal od maja do avgusta meseca največ nezavesten. Komaj je pa nekoliko okreval, uže zboli sestra njegova, katera mu je bila ob bolezni stregla, tudi za isto boleznijo. Na srečo je kmalu ozdravela. Leta 1870. zlomil si je gospod župnik roko, katero so mu po hudih bolečinah šele čez leto dni ozdravili. Te nesreče in še druge hujše, ki so ga še potem zadevale, pa niso upognile železne volje vzornemu možu. Vzlic vsem tem nezgodam je skoraj na novo zidal župniško hišo in pristojna gospodarska poslopja ter si postavil najlepši spominik z zgradbo nove prekrasne in velike cerkve na Bohinjski Bistrici.

Gospod župnik pa poleg vseh svojih uspehov ne misli še rok križem držati, ampak dela neprestano za napredek župljanov svojih. V torek 18. t. m. bode na Bohinjski Bistrici živinska razstava, ki je zopet delo njegove podjetnosti.

Opisovati ga kot duhovnega pastirja ni naša naloga, a gotovo je vzoren delavec v vinogradu Gospodovem, kajti Bog ga je obilno poplačal s tem, da mu je dal učakati uspehov njegovega pravega krščanskega in človekoljubnega delovanja, in premil. gospod knez in škof imenoval si ga je za duhovnega sovetnika.

Bodi gospod župnik Mesar vzor našim razumnikom, kako jim je delovati za narod naš; Bohinjci pa bodite hvaležni njemu, ki vam ni samo učitelj in vodnik v verskih rečeh, ampak vaš pravi oče!

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 85. Grah mi postaje v shrambi ves črviv, tako da na pomlad skoraj ni graha, ki bi ne bil preluknjan od črva. Se li da zabraniti to na kakšen način? (M. P. v M.)

Odgovor: Črv, ki je v grahu, je ličinka hroščeva, ki ga imenujemo grahov kukec (latinski bruchus pisi). Ta ličinka pogine pri 37° C., grah pa izgubi kaljivost šele pri 48° C. Na podlogi tega uničujejo ličinko. Denejo namreč dobro pomešan grah v krušno peč, kadar se shladi od 40 do 45° C.

Vprašanje 86. Štiri mesece je uže preteklo, odkar se je bila otelila ena mojih krav, vendar se še do danes ni pojala. Kaj utegne biti temu vzrok, in ali je pomagati? (E. J. v D.)

Odgovor: Da se včasi krave dolgo časa po porodu ne pojajo, temu morejo biti različni vzroki, namreč: če je krava veliko trpela pri zadnjem porodu ter vsled tega zelo oslabela ali pa če je vsled predobre krme preodebelela. Mogoče je pa tudi, da je krava bolna. Pomoč mora biti različna. Debelim kravam odtegne se nekoliko krme, zlasti se je varovati krmil, katera debelijo, ne dajejo pa nič moči. Debele krave naj se shodijo, ter se večkrat postavijo poleg bika. Krave, katere se ne pojajo zato, ker so oslabele, naj se krmijo z dobro in tečno hrano. Žival z zdravili siliti k pojatvi prepustiti pa je živinskemu zdravniku.

Vprašanje 87. Moja krava ima na vimenu polno bradavic. Ali jih je moči odpraviti? (E. J. v R.)

Odgovor: Izvrsten pripomoček s katerim se odpravljajo bradovice s kravjega vimena, je monoklorova ocetna kislina, ki jo doboste v vsaki lekarni. Z majhnim čopičem zmočite bradavice, in kmalu se bode začela luščiti rožena koža, ki jo lahko potem tudi proč zbrišete.

Vprašanje 88. Prosim, da mi naznanite v prihodnjem listu, kedo kupuje tako zvani laški kostanj in po čem? (M. R. v Dobr. vasi).

Odgovor: Vi menite gotovo kostanj „maroni“. V Ljubljani prodajajo ga na drobno skoraj vsi boljši trgovci s špecerijskim blagom. Obrnite se na primer do g. Wenzela v Ljubljani, seveda morate vzorec poslati. Kostanj kupujejo tudi naslednje tvrdke:

Central-Markthalle in Berlin O., Panoramastrasse, J. J. Fuss in Mezingen a/d. Urach in R. Petersen in Oestergade-Lemwig, Dänemark.

Cena maroniju nam ni znana. Morda kedo naših č. čitateljev kaj več ve o kupčiji s kostanjem?

Vprašanje 89. Imam dva enoletna junca, ki grizeta in glojeta jasli ter leseno posodo. Kako bi ja tega odvadil? (M. D. na P.)

Odgovor: Da junca glojeta lesene reči, more biti razvada ali pa bolezen. Ta bolezen nastane vsled krmljenja s senom z močvirnih in blatnih senožeti. Če je glodanje le razvada, dajte jasli obiti s ploščevino (plehom) in privežite junca tako, da ne prideta blizu lesa, ki ga moreta obglodavati. Ako pa prihaja obglodavanje od bolezni, morate pa kmalu pričeti zdraviti. Ta bolezen je dolgotrajna ter je vselej brez vročine ali mrzlice. Znamenje bolezni je nekako čudno poželenje, najrazličnejše predmete lizati, glodati ter tudi pojesti. Sčasoma shujša govedo, dobi vse slabe soke ter postane jetična. V začetku bolezni žival nerada jé navadno krmo, brska raje po mokri, z blatom pomazani stelji ter skuša oblizavati ter obglodavati stene, zidovje, jasli in enake stvari. To poželenje postaja vedno veče ter govedo kar strastno išče starih cunj, obleke, vrvi, lesa, usnja, sosebno pa reči, katere imajo v sebi apno ali ilovico, n. pr. zidovje, opeka, kar vse skuša tudi požirati; to poželenje gre celó tako daleč, da jé govedo raje svoje in človeške odpadke nego najboljšo krmo, ter raje pije gnojnico, nego pa dobro pitno vodo. Pri tem goved hujša ter peša, krave molzejo slabo, živina dobi mršavo dlako, in slednjič more pritisniti tudi jetika, vsled katere mora govedo poginiti. Bolezen traja nekaj pa tudi več let. Vzrok bolezni je največkrat krma. Posebno mnogokrat opazuje se bolezen v krajih, kjer nima krma in pijača dovolj apnenih spojin v sebi, to je največkrat v močvirnih pokrajinah s kislo travo ter oblačenim in pokvarjenim senom; zlasti škodljivo je pa seno s senožeti, kojih spodnja plast je šota. Ravno tako smtrajo za vzroke tej bolezni prepičlo krmo, nesnago v hlevu in preobilo polaganje soli. Vsled enega ali druzega teh vzrokov razdražijo se najprvo živci želodčevi, potem pride hujšanje, vodena kri in slednjič pokvarjenje telesnih sokov. Tudi vsled posnemanja zatepe se bolezen v hlev, in priporočati je odstranjenje take bolne govedi iz hleva.

Zdraviti je tako bolno živino tako le: Če je bolezen manj huda, zadostuje največkrat uže sprememba hleva, na pr. prodanje živine. Zdravila naj bodo taka, katera vežejo kislino ter živali vzbujajo gnus, posebno apnena voda, pepelika (potašel), klorovo apno, stolčeno lesno oglje, saje, petrolej, katram, solna kislina itd. v zvezi z grenili, kakor so pelin, encijan, kalmus itd. K najboljšim sredstvom se prišteva apnena voda, koja se živini daje v velikih množinah. Profesor Rychner priporoča na dan trikrat apnene vode in sicer vselej po 8 litrov; če živina ne mara piti, vlije se pa vanjo; tretji dan je s to vodo prenehati, dá se pa zato živini ta le prah: baldrijanove korenine 150 gramov, encijanovega prahu 150 gramov, kalmusa 150 gramov in 15 gramov cveta iz jelenovega rogú (v lekarni se dobi z imenom „liquor cornus cervi“ ali „liquor ammonii carbonici pyro-oleosi“); vse to se dobro skupaj zmeša ter da živini trikrat na dan te zmesi po eno dobro perišče. Profesor Haubner priporoča za zdravilo od te bolezni po 150 gramov pelina, krede, saj, potem 60 gramov finega žvepla, kar se vse skupaj zmeša ter dodavši nekoliko soli dá živini dvakrat na dan po dve žlici. Živinski zdravnik Feser priporoča zopet tretje sredstvo proti tej bolezni in sicer vbrizganje „apomorphina“ pod kožo 3krat na dan skozi dva dni vselej 0·1 grama.

Vselej je treba dati bolni živini dobre in tečne krme, snažiti jo ter sploh za snago v hlevu skrbeti.

Homeopati priporočajo proti glodanju goveje živine: pulsatilo zjutraj in zvečer skozi 8 dni, potem nux vomica in natrum muriaticum.

Gospodarske novice.

* **Pokrajinska razstava v Trebovljah** trajala je od 24. do 28. septembra t. l., Bila je kaj lično prirejena, primerno zelo velika in dobro obiskovana. Posebno se je razstava odlikovala z rečmi, ki se tičejo šolskega vrtnarstva. Kako razvito je uže šolsko vrtnarstvo na Štajarskem in kako je še na Kranjskem!

* **Remuneracija živinskemu zdravniku**, ki se hoče naseliti v Radovljici, razpisuje ravnokar deželni odbor kranjski, do katerega naj se prosilci tudi obrnejo.

* **Učenci deželne kmetijske šole v Grmu** šli so 27. septembra t. l. pod vodstvom ravnatelja svojega R. Dolenca in adjunkta Štuparja v Maribor, da so si tam ogledali nasade štajarske deželne vinarske šole.

* **Zaupni možje logaškega okraja** imeli so 3. t. m. shod v Logatcu. Vsled inicijative gospoda c. kr. okrajnega glavarja dr. Russa so sklenili prositi, naj bode na Notranjskem vsako leto pokrajinska razstava živinska, in sicer naj bi se razstavni kraji tako menjali, da pridejo polagoma vsi na vrsto.

* **Tretjega učitelja na deželni kmetijski šoli v Grmu** pri Novemmestu je ukrenil deželni odbor nastaviti.

* **Gospodu nadučitelju J. Žirovniku v Zg. Gorjah** je deželni odbor dal remuneracijo, da si ogleda vrtnarsko in šolskih vrtov razstavo v Gradcu. Na razstavo pojde tudi tajnik c. kr. kmetijske družbe in naš urednik g. Gustav Pirc.

* **Plemenske bike beljanske pasme** so na javni dražbi 8. t. m. v Kranji kupili naslednji gg.: Janez Ahlin iz Cerkljan, baron Lazzarini iz Smlednika, Adolf Galle iz Šiške, Jakob Lazar iz Žirov, Aleš Pavlin iz Podbrezja, Aleš Mol iz Trboj, baron Apfaltrern iz Križa in Simon Jereb iz Brnikov.

* **Za službo slovenskega potovalnega učitelja za sadjarstvo na Spodnjem Štajarskem** oglasili so se trije prosilci in sicer gg. Bele, Kocmut in Matjašič. Praktičen izpit bode odločil, kateri bode imenovan.

*

* Štiri bike muricedolske pasme prodajala bode kmetijska družba v Litiji 31. t. m. dopoludne ob 10. uri na dvorišču Oblakove gostilne.

Poučne stvari.

Nasledki „šnopsa“.

(Dalje.)

Žene njihove so jih večkrat milo prosile, da naj Plahtača in njegovo žganje pri miru pusté; včasi je taka prošnja pri posameznikih tudi nekoliko izdala, a le za nekoliko dni. Ko se pa stara skušnjava v enem ali drugem na novo izbudi, napoti se zopet v „šnopsarijo“, kjer se ga dobro nažuli, da pijan na dom pricinca. Se ve, da je morala uboga žena ob takih prilikah molčati, ako je hotela, da ni pričelo po nji padati. — V družinah teh delavcev pričelo se je najpreje pomanjkanje in nered kazati. Otroci bili so zanemarjeni, žene radi svojih mož vse zbegane, večkrat je pa vsem skupaj potrebnega živeža in obleke primanjkovalo, za kar vse se pa med Zalesčani skoraj nikdo dosta zmenil ni.

Tudi gledé vina je šlo pri Plahtaču vedno na slabše; poleg pravega naravnega vina nahajalo se je v Plahtačevem hramu tudi ponarejeno „Sternovo“ vino, katero je kot „šnops“ zdravju škodljivo in človeku preje, nego prava naravna kapljica um, pamet in blage čute zmeša.

Oglejmo sedaj še malo Plahtačevo štacuno.

V tej imel je precej veliko zalogo raznih potrebnih in nepotrebnih drobnarij. Zaleške gospodinje bile so zeló vesele, da bodo imele vsega potrebnega tako rekoč kar pred nosom na razpolaganje.

Prva, ki je bila v štacuno h Plahtaču kupovati prišla, bila je Podlipnjekova mati; žena kaj blagega značaja in zeló skrbna gospodinja. Ko si je žena za ta pot, kar je nameravala, uže nakupila in plačala, ter hotela oditi, pridrži jo Plahtač s sladkimi besedami še nekoliko časa, češ, da se kaj pomenita. Ubogala ga je. Med kaj prilizujenim govoričenjem skazoval ji je vse one predmete, katere ima Zalesčanom sploh v prid in korist v štacuni svoji na razpolaganje. Vidite, mati draga mi, tó le in tó-le bilo bi še za vas; pred vsem hvalil in priporočal je pa svojo kavo in sladkor. Podlipnjica se lepim besedam in sladkemu obnašanju Plahtača napram nje ni mogla zadosta načuditi. Prikupila je k prejšnjim rečem na to še funt kave in par funtov sladkora — za od časni do časni priboljšek sebi in možu svojemu. — Ko se ji je uže domov po opravkih mudilo in je Plahtač dalje več nadlegovati upal ni, dá ji v zavitek še malo sladkih „bobkov“ za otroke domú, nji pa natoči precej velik kozarček sladkega „kimljevca“. Pokusi ga, dopade ji in ga použije — brez skrbi. Posledica temu bila je, da je „sladki“ nevajeno mater Podlipnjekovo tudi dobro pogrel, iz početka oveselil, a pozneje pa tudi malo omamil.

Vsi otroci njeni pa bili so tudi „bobkov“ zeló veseli; vedno so mater potem nadlegovali, da naj gre v štacuno jih zopet kupiti.

Kar je Podlipnjica prvikrat pri Plahtaču v štacuni videla in slišala in kar se je ž njo tamkaj godilo ter kako jo je gospod še slednjič z „bobki“ za male in pa s „sladkim“ postregel, pripovedovala je z neko radostjo vse svojim sosedinjam. Poslušale so jo kaj pazljivo ter bile zeló zadovoljne, da bodo sedaj vseh potrebnih reči si mogle v domačem selu nakupovati. Radovedne o vsem tem, kar jim je bila Podlipnjica ravnokar povedala, niso se mogle dosta več zdrževati; prepričati se je hotela vsaka posebej, kako je z novo štacuno in z njenim lastnikom. Več iz radovednosti nego iz potrebe hodile so druga za drugo prec prvi dan k Plahtaču ena to, druga drugo reč si kupit. Z enakim sladkanjem in dobrikanjem kot Podlipnjakovo mater, skušal je Plahtač vsako zaleško gospodinjo za-se pridobiti. „Sladki“ zdel se je pa vsaki kaj prijetnega okusa, kolikor njih ga je bilo prve dni pri novem štacunarji pokusiti dobilo. To svojo robo, katero je pod raznimi imeni imel v svoji štacuni na razpolaganje, hvalil in priporočal je nepokvarjenim in neskušenim Zalesčankam kot pravo zdravilo za to in ono bolezen; nekatere so mu prec verjele in so si koj po par flašk ali kimljevca, janeževca, vaniljca ali pa višnjevca itd. kupile; to pa brez vednosti svojih mož. Mislila si je vsaka taka: če mož sme v gostilni si z vinom svoje ude krepčati, zakaj bi tudi jaz brez njegove vednosti ne smela malo „sladkega“ tako-le zjutraj ali kadar si bodi, použiti. In tako je prišlo počasi, da je iz enoiste hiše mož v gostilni vino (pozneje „šnops“) pil, žena pa doma „sladkega“ cukala. S tem pa ni rečeno, da so bile vse zaléške gospodinje enako lahkoverne in so se dale Plahtaču na limanice vjeti, bile so med njimi tudi kaj častne izjeme.

(Dalje prihodnjič.)

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

67.

Porcelan.

Med glinjeno robo zavzema porcelan prvo mesto. Porcelan ne prepušča vode, izredno je trd, prenaša hud ogenj in naglo premeno topline. Boje je čisto bele.

Porcelan so izumili Kitajci, in to uže v prastari dobi. Uže od nekdaj so Kitajci in Japonci izdelovali porcelan v tako dovršenih in ukusnih oblikah, da jih komaj morejo današnje najglasovitejše tvornice evropske dohajati. Izdelovanje porcelana v Kitaju je vzela država v svoje roke. Državna tvornica je imela biti uzorom vsem poznejšim privatnim tvornicam. Cesarska ta tvornica je še dandanes na najboljšem glasu. Veliko je to tvorniško mesto, v katerem si služi kruh več tisoč delavcev. V prešlem stoletju je gorelo tu čez 3000 peči. Tudi privatnih tvornic je mnogo v Kitaju.

Kitajski porcelan je došel prvi pot v Evropo okolo 1500. l. Prinesli so ga Portugalci, ki so s Kitajem trgovali. Ker je ta roba ugajala, dovažali so je Portugalci vedno več. Lepše kitajsko posodje je bila izredna

redkost v zbirkah evropskih, zato so tako robo kedaj pa kedaj z zlatom odvagali. Avgust II. saski je dal pruskemu kralju za 48 kitajskih posod cel polk dragoncev. Veliko je čudo, da s porcelanom niso prinesli v Evropo tudi veščine, kako se izdeluje. Trdi se, da so Kitajci skrivali svoje znanje kot tajnost pred Evropejci, ali vidi se nam, da bi bili le-ti vendar tako prišli na sled tej tajnosti, samo da so imeli zato smisla in potrpežljivosti. Kitajci so vse svoje znanje in vso svojo veščino v knjigah popisali, zato imajo tudi posebno delo o porcelanu. Za nas je ta knjiga še dandanes zanimiva, ker nas poučuje, da so Kitajci prav lahko delali in oni isti materijal za porcelan jemali, kakor to mi danes delamo. V knjigi se ves ta postopek na dolgo in široko, ter popolno točno popisuje, in za bolje razumljenje je knjiga polna slik, kakor so to malo ne vse knjige kitajske.

Kitajci izdelujejo danes svoj porcelan prav tako, kakor so ga izdelovali pred več stotinami let. Oblika kitajskega posodja in risarije na njem so posebno ukusne, in da-si se ta ukus ne zlaga z našimi nazori o lepoti, pa je vendar vsako kitajsko delo in vsaka risarija tako čisto in dosledno izvedena, da nam more biti kot uzor. Vse risarije na kitajskem porcelanu vselej so tako skladne, da je celotni utisek popolnoma ugoden, kar se več potov o risarijah na našem porcelanu ne more reči. V izdelovanju emaila niso mogli Evropejci Kitajcev do sedaj doseči.

Kedar so se v Evropi seznanili s kitajskim porcelanom, začeli so mnogi premišljevati, kako bi mogli sami izvesti robo, ki bi se mogla meriti s kitajsko. In prešlo je celih 2000 let, preden so prišli na sled tajnosti, ter so samostalno izumili porcelan. Najlepša fajansa, ki so jo v Delftu izgotavljali, zaostajala je še daleč za kitajskim porcelanom. Leta 1695 so si izmislili Francozi neko tvar, s katero so hoteli oponašati pravi porcelan. Bil je to tako nazivani „friteporcelan“, na videz jako podoben pravemu porcelanu, ali so mu manjkala vsa dobra svojstva njegova. Še le početkom osemnajstega stoletja se je posrečil Nemcem pravi porcelan. Nemški prirodoslovec Tschirnhausen je delal poskuse, kako bi razne koristne rude v saskej domovini svoji v obrt spravil, da s tem povzdigne blagostanje ljudsko. Vladar saski Avgust je ljubil sijaj in umetnost, in Tschirnhausen je poskušal, ne bi li mogel napraviti tako krasen porcelan, kakoršnega so do tle le s Kitaja dobivali, da tako ustreže želji vladarjevi. In videti je, da je Tschirnhausen v tem prilično uspeval. V Draždanih shranjujejo pet malih vrčev, o katerih velé, da jih je Tschirnhausen izdelal. Posode te so popolnoma bele, ali vendar še daleč zastajajo za pravim porcelanom.

V tem je Avgust saski izvedel za nekega Böttgera, o katerem je šel glas, da je alkemista, in zvabil ga je k sebi. Böttger je učil lekarništvo v Berolinu, ter se je tu naenkrat o njem raznesel glas, da umé zlato delati. Tega tako važnega moža je hotel kralj pruski sebi pridržati, ali Böttger je pobegnil iz zapora v Sasko. Vladar saski je bil te misli, da Böttger res umé zlato delati, in ni ga hotel izročiti pruski vladi, ko ga je nazaj zahtevala.

Böttger sicer ni umel zlata delati, ali se je vendar hvalil, kakor da ga umé. Potrosil je mnogo novcev kneževih, ali zlata ni mogel narediti. Hoteli so mu tajnost z lepa ali z grda izmamiti, in kedar mu je bilo uže preveč, nameraval je 1703. l. pobegniti v Beč, kamor so ga z velikimi obljubami vabili. In to je bilo krivo, da so ga sedaj deli pod strogo nadzorstvo.

Böttgeru so postavili kot glavnega nadzornika Tschirnhausena. Ko je le-ta spravidel, da je Böttger jako nadarjen in sposoben mož, tedaj ga je pred kot ne začel napotovati na to, naj ne slepi ljudi, ampak preiskuje, kako bi se dal porcelan delati. Böttgera so poslali najpreje v Albrechtsburg pri Meissenu, 1706. l. pa so ga zaprli v Königstein, in leto pozneje v Draždanih. Imeli so ga vedno v strogej zaprtiji in pod stražo, a vladar mu je dajal obilo vsega, česar je potreboval za svoja raziskovanja. Böttger je mnogo poskušal, in čez nekaj let, ko mu je v roke prišla bela glinja, ki so jo kopali pri Aue-u blizu Schneeberga, posrečilo se mu je napraviti porcelan. Ta bela glinja je bila čista porcelanka. Našel je jo kovač Schnorr. V onem času so si lase posipali z belim prahom, in ostroumni Schnorr je začel premišljevati, kako bi mogel svojo prst kot prašek za lase prodajati. On je to prst očistil in dobro izpral, posušil in potem ceneje prodajal, kakor se je prodajalo pšenično brašno. Taka prst je prišla v roke tudi Böttgeru, in iz nje je naredil porcelan. Svoj izum je 1709. l. objavil vladarju. Priznal mu je sedaj, da zlata ne umé delati, kakor se je hvalil do sedaj. Vladar mu je vse poprejno sleparenje odpustil.

Leto popreje je umrl Tschirnhausen, ter ni dočakal Böttgerjevega uspeha. Kedar se je vladar prepričal, da je izum na toliko napredoval, da se morejo kitajski izdelki v vsem oponašati, priredil je 1710. l. Albrechtsburg pri Meissenu kot tvornico za izdelovanje porcelana. Böttgerja je bogato nadaril in povzdignil v baronstvo, ali je vendar ostal pod strogim nadzorstvom, da ne bi komu svoje tajnosti odkril. Tudi sama državna tvornica je bila vsakemu tujcu nepristopna. Velika vrata in mostovi, ki so se dali vzdigovati, zabranjevali so vsakemu vhod, in uradnikom je bilo pod ostro kaznijo zabranjeno česa izdati iz tvornice. Böttger je umrl 1719. l. v velikem siromaštvu, ker je s svojim razsipnim življenjem vse zapravil.

S prvega je delala tvornica v Meissenu samo po kitajskih uzorcih, ter je v oponašanju tako daleč dospela, da najboljši poznavalci niso mogli razpoznati meissenskega porcelana od kitajskega. Malo po malem je začela tvornica izdelovati tudi kipe, cvetje in drugo temu tako, katere izdelke so najizvrstnejši umetniki modelovali in bojadisali. Krasne in ukusnete umetnine plačujejo danes veliko draže, kakor v onem času, ko so jih izdelovali. S početka je tvornica dajala le malo dobička, delalo se je največ za vladarjev dvor. Leta 1732 je delalo v tej tvornici uže več kot 738 ljudi.

Vkljub vsi pazljivosti, da jim se tajnost ne izdá, dogodilo se je vendar, da je nek delavec, ki je napotjen v ves ta postopek, odšel v Beč, kjer so 1718. l. postavili drugo evropsko tvornico za porcelan. Kmalu so nastale še druge tvornice po Nemškem, ali nobena ni dosegla meissenske. Na Nemškem je to še dandanes najboljša tvornica.

Na Francoskem so začeli porcelan izdelovati okolo 1740. l. Ali v vsi zemlji niso mogli oslediti porcelanke, in ker so jo morali s tujega dovažati, niso mogli svojih izdelkov tako ceno prodajati kot drugi.

Nekega dné je iskala žena siromašnega brivca s Šent Irieux-a pri Limoges-u glinje za domačo potrebo, pa je našla masten kamen in prinesla ga možu. Sluteč ta, da ima nekaj vrednostnega, nesel je kamen lekarniku v Bordeaux, ki je koj spoznal porcelanko. In tako so našli bogate plasti porcelanke. To je bilo 1765. l., in 1774. l. je uže velika tvornica v Sèvres-u pri Parizu izdelovala mnogo krasnega porcelana. Tudi po drugih zemljah so jeli postavljati tvornice, ki so podelovale domačo porcelanko. Porcelan, ki so ga delali pred več kot sto leti boljše tvornice, bil je tako ukusne oblike in krasnih slikarij, da ga ni danes lepšega ne delajo.

Med vsemi tvornicami, katere še danes delajo, gré prvo mesto tvornici v Sèvres-u, in za njo koj meissenski. Tvornica v Sèvres-u je imela vedno za upravitelje izvrstne umetnike. Njihovi proizvodi se odlikujejo z osobito nježnimi bojami, katere si prirejajo na poseben način, ki ga nikomur ne povedó. Temu pripomaga še fini ukus, ki je Francozom prirojen. Na poslednji razstavi pariški 1878. l. je razstavila ista tvornica umetnine prve vrste.

68.

Ajda.

Vse najglavnejše krušne biline je našel človek v jedni bilinski familiji, v familiji trav. V njihovem zrnju je združila priroda vse redilne tvari, katerih človek za svoj obstanek potrebuje. Pa tudi druge biline imajo v pojedinih svojih delih slično hrano, ali nikdar nimajo te tvari takih svojstev, da bi od njih mogli napraviti tako lep in téčen kruh, kakor od žitaric. In zato mora človek to bilinsko hrano drugače prirejati, drugače se ž njo hraniti. Vendar je še nekoliko bilin, katere moremo krušne biline imenovati, ker od njih dobiva človek moko. Ako ta moka tudi ni vselej najprikladnejša za peko kruha, vendarle v mnogih krajih kot hrana zamenjuje kruh. Med temi bilinami uspeva ena tudi v naših krajih, dočim vse ostale rastó samo v vročem pasu. Naše najglavnejše žitarice širijo se po zmernem pasu, in samo rižo in koruzo nahajamo tudi po vročih krajih. In prav tu, kjer nas ostavljajo naše najglavnejše žitarice, pojavlja se cel kup drugih krušnih bilin.

Ajda je tista naša krušna bilina, ki ni v nikakem sorodstvu s pravimi žitaricami. Njena rojakinja je „navadna kislica“ ki se dobiva po naših livadah in pašnikih, in jo deca rada zveči. Obe bilini ste z jedne familije, in zato pokazujete v steblu; v perju, v cvetju in v plodu veliko sličnost.

Kakošno je zrnje ajdovo, to vé vsak. V ajdovem zrnju je množina redilnih tvari, ki ne zaostajajo za onimi v pšeničnem ali rženem zrnju, in zato ima ajda v mnogih krajih kot krušna bilina veliko vrednost. Moka ajdova je prav tako redilna kot pšenična. V njej je često preko 10 postotkov beljakovine, in preko 60 postotkov škroba in sličnih tvarí. Beljakovina v ajdovi moki se razlikuje znamenito od pšenične. Najglavnejša beljakovina v pšeničnej moki je lepilo, in prav to lepilo nareja raztegljivo testo, brez njega ne bi se mogel speči lep, visok pšeničen kruh. V ajdovej moki ni lepila, v njej je neka druga vrsta beljakovine, ki nas spominja beljakovine v grahu, v leči, v bobu i. t. d. Beljakovino to nazivajo v znanosti „gluten-casein.“ Ker nima ajdova moka gori omenjenega lepila, zato se ne more z ajdove moke napraviti raztegljivo testo. Vsak vé, da ajdovi hlebci so nizki. Ali to nič ne dé, ajdov kruh je tečen in okusen, ako ga zna gospodinja peči. Posebno dobri so tudi ajdovi žganci, se vé da, ako jih zná kuharica kuhati, vzlasti pak, če so z maslom politi in s tropinjami posuti. Kako je naš Vodnik zapel v „Zadovoljnem Krajncu“?

„Na žgancih tropinje
Pa kislega zelja,
Bob, kaša, vse mine,
Ko pridem od dela.“

Vrednost ajde ni pač v njeni redilnosti, ker bi jo v tem mogle lahko zameniti naše žlahne žitarice.

(Konec prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — **Deputacija kranjskega deželnega odbora pred cesarjem.** Deputacija kranjskega deželnega odbora, obeh državnih poslancev za Gorenjsko in župana kranjskega mesta, bila je ta ponedeljek pri Njegovem Veličanstvu milostivo v avdijenci sprejeta. Vodja deputacije, poslanec dr. Poklukar, imel je priliko, po predstavljenji članov deputacije, po kranjskem deželnem odboru sestavljeno, stvarno in nadrobno utemeljeno prošnjo za milostivo privolitev daljnega obstanka državne nižje gimnazije v Kranji z nekaterimi gorkimi besedami Najvišjemu oziru priporočiti. — V drugič podani mu priliki besedo poprijeti, pa je govornik porabil v to, osvetiti na kratko posebne, pri kranjski gimnaziji in v slovenskih pokrajinah obstoječe razmere, izrekoma naglašati, da je v vseh slovenskih pokrajinah veliko pomanjkanje duhovščine, jezikov zmožnega uradniškega in zdravniškega osobja, da se tedaj na te dežele nikakor ne more prilegati na zvon obešena beseda o duševni reprodukciji in pa o duševnem proletarijatu. — Posebni namen kranjske gimnazije pa je v tem, da bi se preprečilo prenapolnenje ljubljanske gimnazije. Odprava kranjske gimnazije stori toraj potrebno ustanovo mnogo dražje druge gimnazije v Ljubljani, zato bi se uže s stališča

štedljivosti priporočalo ohranjenje kranjske gimnazije, za katero kranjsko mesto prinaša neprimeroma velike žrtve.

Njegovo Veličanstvo obljubilo je, te posebne razmere dati v nadrobno stvarno preiskavo, je zagotovilo deputacijo svoje milostive blagohotnosti in živega zanimanja, izrekoma za duševni razvoj prebivalstva Kranjske, in je potem milostivo odslovilo deputacijo. — Kakor se nam dalje poroča, bilo je ta dan prav mnogo osob sprejetih v avdijenci, med njimi: grof Hohenwart, Rih. Clam, grof Kalnoky, drž. poslanca dr. Matuš in Papstman. Deputacija kranjskega deželnega odbora prišla je kmalu za tajnimi svetniki in generali na vrsto in je ob $^3/_4$ 11. uri uže bila gotova.

— V državnem zboru vrté se oblaki, kakor pred hudim viharjem, tudi pobliska se uže tu in tam ter se čuje bobnenje hudega gromenja, na drugi strani pa se zopet prikazuje jasno nebo in gorkeja sapa, tako bi se dalo soditi, da se razidejo viharni oblaki in da nastane zopet dobrodejna spomladna gorkota. — Eno je gotovo: gledalec, ki od daleč opazuje sedanje razmere v državnem zboru, čuditi se mora, kako je mogoče, da ena sama oseba v teku dveh mesecev s tako malimi sredstvi, kakor se je zgodilo, more tako grdo zmešati štreno, kakor je to storil naš naučni minister.

Prvi teden državnega zborovanje pojasnilo se je sicer že mnogo. Vršila so se posvetovanja, ki kažejo, da se je levica prezgodaj veselila, ako je računala, da bode desnica brezumno rohnela.

Ne to ne uno, se ni zgodilo, temveč vse dosedanje razprave so pokazale, da se v razmerah klubov desnice ni spremenilo ničesar, dalje pa, da posamezni klubi desnice mesto divjega kričanja prav trezno in mirno, zato pa toliko odločnejše postopajo. — V zadevah Gautsch-evih naredeb interpeliralo se je že z desnice in levice, ojstro in rahlo in, ako bi se hotelo po ojstrojsti in rahlosti besedi soditi, kako je razmerje med naučnem ministrom in strankami, potem bi se iz prerahle interpelacije dr. Mengerjeve moralo sklepati, da je levica naučnemu ministru mnogo bližja, kot desniški češki klub. Toda razmere o državnem zboru so sedaj take, da se pred koncem tedna ne bodé moglo določno soditi, pri čem da smo, kakošna razmera je med desnico in vlado in pa v sredini vlade same. Gotovo pa je, da bode vsak dan bolj jasno kazal, kam jadramo.

— **Zanimiv nakup hiše.** Minuli teden iznenadila je slovenske kroge vest, da je kranjska hranilnica za 73000 gl. nakupila znano Virantovo hišo v Ljubljani in da namerava hišo pokloniti deželi v ta namen, da se povodom štiridesetletnega vladanja cesarjevega v nji vstanovi državna obrtna šola, v kateri bi se pa večinoma moralo poučevati nemško. Virantov vrt pa da se namerava prepustiti v stavišče nemškega gledališča. — Naša sodba o tem „velikodušnem“ činu hranilničnem je lahko kratka: Bojimo se Danajcev, ako prav so obloženi z darovi!“ — Danajsko darilo za deželo bilo je poslopje za nemško realko in ne bodemo se motili, ako sedaj tudi „velikodušnosti hranilnične“ ne sodimo drugače.

— **Gospod Ernest Faber**, deželni poslanec kočevskega mesta, gozdar kneza Auersperga, eden najspretnejših, pa ob enem najprijaznejših členov opoziciji kranjskega deželnega zbora, umrl je minuli petek večer v Ljubljani po kratki bolezni. Pokojni doslužil je ravnokar 40. leto svojega službovanja in se je podal v zasluženi pokoj, pa — v tem hipu poklical ga je Vsegamogočni k večnemu pokoju. — Lahka mu bodi zemlja!

— **Vabilo k slavnostni besedi**, ki jo priredi národna čitalnica ljubljanska v spomin „petindvajsetletnice društvenega obstanka“ v prenovljeni društveni dvorani v nedeljo 23. oktobra 1887. Vspored: 1. Nagovor predsednikov. 2. Förster: „Naše goré“; poje mešani zbor (nov). 3. Chopin: Fantazija v f-molu; igra gospodičina Mila Šumanova. 4. F. S. Vilhar: „Ljubičica“; moški zbor (nov). 5. Curschmann: „Vijolica“, pesem za troje glasov; poje ženski zbor (nov). 6. Bazin: „Križarji na morju“; moški zbor. 7. „Ples“. Godbo pri plesu oskrbljuje privatni orkester pod vodstvom gosp. Stiarala. — Vstopnina: Udje čitalnice plačajo po 50 kr. za osebo, po 1 for. za rodbino; neudje pa 1 for. za osebo.*) — Začetek ob polosmi uri zvečer. — K tej besedi vabi najuljudneje

odbor.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Državni zbor imel je včeraj svojo tretjo sejo, v ponedeljek zboroval je tudi budgetni odsek, v katerem je bilo sprejeto privolenje vladi za začasno poberanje davkov (budget-provizorij). Finančni minister je dalje odgovoril, da postavo o sladkorskem davku predloži v enem bližnjih dni. — V državnozborski seji minulega petka prečitalo se je šest interpelacij in dva predloga. Prva interpelacija Tausche-Heilsberg-ova zadevala je napake pri preskrbovanji živeža za vojaštvo, druga dr. Bertolini-ova razpust višjih razredov gimnazije v Rovereti, tretja dr. Vitezičeva samovoljno premembo pravil zemljiško-kreditnega zavoda za Istro, četrta dr. Baerenreither-jeva v zadevah po vladi angleški sprožene konference glede premije od sladkorja, peto dr. Menger glede pravice javnosti nižje gimnazije Freudenthal v Šleziji, in šesto V. Pfeifer glede izplačanja odškodnin za zemljišča prepuščena cestnemu eraru za preložitev Gorjanske ceste med Novemmestom in Metliko.

Predlog dr. Greger-jev zadevajoč preklic naredbe naučnega ministra Gautsch-a glede srednjih šol, ki pa je bil podpiran samo po mladočehih, tridentincih, poslancu Gregorc-u in Heinrich-u ter ne pride v obravnavo, ker ni našel po opravilniku potrebne podpore. Konečno je omeniti predloga dr. Steinwender-ja o za-

*) Z ozirom na izvenredne stroške vsled popolne prenaredbe društvene dvorane se ima ta beseda po odborovem sklepu prirediti proti vstopnini

drugah kmetovalcev in obrtnikov v namen preskrbovanja vojne.

Za temi naznanili oglasil se je k besedi finančni minister Dunajevski ter je spremljal predlaganje državnega proračuna za leto 1888. s precej obširnim pojasnilom. Potem proračunu znaša svota vse potrebščine . . . . . 535,715.753 gld.
svota vseh dohodkov pa . . . . 514,471.836 „
primanjkljaj toraj . . . . . 21,243.917 gld.
za čegar pokritje se bo skrbelo s posebno postavo.

Redne potrebščine znašajo 486,855.160 gld.
redni dohodki pa . . . . . 497,667.904 „
tedaj se kaže presežek dohodkov 10,812.744 gld.
v državnem proračunu rednih potrebščin v primeri z rednimi dohodki. Potem znašajo izredne potrebščine visoko svoto 48,860.593 goldinarjev, izredni dohodki pa 16,803.922 goldinarjev.

Koncem seje prečitala sta se še dva predloga: dr. Roser in Bendl in pa interpelacija dr. Vašaty-a do ministerskega predsednika zavolj prepovedi taborov na Českem, ki so bili sklicani povodom naredbe naučnega ministra.

V včerajšnji seji državnega zbora izročil je med drugimi v imenu slovenskih poslancev dr. Poklukar interpelacijo do naučnega ministra glede ljudskega šolstva za Slovence namenjega z vprašanji: 1.) hoče li odpraviti sedajne nepostavne vredbe ljudskih šol Slovencem namenjenih, izrekoma na Štajerskem, Koroškem in Primorskem ter jih tako vrediti, da bode učni jezik izključno slovenski in se nemščina, oziroma laščina poučava brez vsake sile in nikakor pred dokončanem tretjem šolskem letom, dalje: 2.) hoče li potrebno ukreniti, da se skrbi za primerno izobraženje onih učnih moči, katere se imajo rabiti na teh ljudskih šolah?

Dalmatinec conte Vojnović pa je interpeliral zarad razpuščenja višjih razredov kotorske gimnazije.

Nemška. — Časniki sprožili so zadnje dni iz novega vest, da namerava ruski car domu grede obiskati nemškega cesarja. Vladne glasila sprejele so to vest zelo hladno in z nevernostjo. Gotovo še niso pozabili, da je car minulo poletje enako z merodajne strani izrečeno željo na kratko odbil.

Večje skrbi kot ta stvar pa prizadeva nemškim državnikom trdovratna bolezen nemškega cesarjeviča, katerega že nekoliko mesecev zdravi brez prav vidnega vspeha angleški dvorni zdravnik za vratne bolezni dr. Makenzi. Ta zdravnik izrekel je po daljnem preiskavanji, da bolezen ni neozdravljiva, da ni rak. Minuli teden pa je ravno ta zdravnik nekako prikrito spoznal, da se je prikazalo vnetje dušnika in da bi znale bradovice, ki se prikazujejo v vratu, postati neozdravljive, ako se ponavljajo večkrat. To bi se reklo z drugimi besedami, da se dr. Makenzi skrivej pridruževa menenji večine drugih zdravnikov, ki so takoj pri prvi preiskavi izrekli menenje, da bode ta vratna bolezen prav težko ali celo neozdravljiva. Sedaj poslali so zdravniki cesarjeviča v gorkeje laško podnebje, da bi se tam zdravilo s pomočjo narave, kar se umetnosti zdravnikov noče posrečiti. — Sicer pa časniki nemški pridno poročajo o škandaloznih dogodbah barantanja z redovi, katere se razkrivajo na francoski. — Bivši vojni minister Boulanger, ki je v razgovoru s časnikarjam trdil, da se je preiskava zoper bivšega načelnika generalnega štaba pričela samo v ta namen, da bi se Boulanger-u kaj natvezlo. Vojni minister Ferron pa takega podtikanja ni trpel, temveč je bivšega ministra telegrafično vprašal, ali je res govoril besede, kakor jih poročajo časniki, in ko je Boulanger potrdil, da je govoril tako, obsodil ga je takoj telegrafično na 30 dni ojstrega zopora v stanovanji.

Angleško. — Delavci, ki nimajo ne dela, ne zasluška, shajajo se zadnje dni v Laborih in zahtevajo dela. V ponedeljek zbralo se jih je zopet krog 4000, ki so zahtevali dela in o ta namen poslali k mestnemu županu pooblastenca, da mu povesta, kar zahtevajo. Župana ni bilo doma, njegov namestnik pa ni bil pooblaščen odgovoriti jim v imenu županovem, v lastnem imenu jim je odgovoril, da naj povesta zbranim delavcem, da naj se mirno razidejo, da jim nemore obljubiti dela, pač pa jim svetuje prositi za podporo, ker je občina dolžna v slučaju potrebe jim podporo podeliti.

Bolgarska. — Časniki poročajo, da je imel knez Cobourški razgovor s poročevalcem „Pol. Cor.“ ter mu izrekel, da dosedajno pogajanje z velevlasti glede Bolgarskega prestola ni imelo nikakošnega vspeha. Kar pa se tiče nega samega je dobro premislil, kaj stori o tem, da je stopil na Bolgarska tla, s tem korakom prevzel je vse posledice in bo brez ozira na druge dogodbe ravnal tako, kakor mu veleva čast njegovega imena in Bolgarskega ljudstva.

Žitna cena

v Ljubljani 12. oktobra 1887.

Hektoliter: pšenice domače 5 gold. 85 kr. — banaške 6 gold. 63 kr. — turšice 4 gold. 39 kr. — soršice 5 gold. 85 kr. — rži 4 gold. 55 kr. — ječmena 3 gold. 25 kr. — prosa 4 gold. 39 kr. — ajde 4 gold. 22 kr. — ovsa 2 gold. 44 kr. — Krompir 2 gold. 32 kr. 100 kilogramov.

V Kranji 18. oktobra.

Hektoliter: Pšenica 5 gold. 85 kr. — Rrž 5 gold. 4 kr. — Oves 2 gold. 44 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 4 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilogr. 56 kr.

Odgovorni vrednik: Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blaznikovi nasledniki v Ljubljani.